

בס"ד, ל' תשרי התשפ"ו

זבחים ל"ח – מקורות לשיטת בית הלל בחטאת, ומעמדן של המתנות שאינן מעכבות

שאלות:

1. האם יש שיטה שמתחשבת גם בקרי וגם בכתיב שבתורה?

המשך הדיון בהסבר החלופי לשיטת בית הלל

הגמרא ממשיכה את הדיון מהדף הקודם, שם הוקשה על ההסבר החלופי לשיטת **בית הלל** (דרשת "אהני מקרא ואהני מסורת" – שילוב של הקריאה והכתיב). הגמרא מסבירה למה מקרים אחרים בתורה, הדומים לכאורה, שונים.

○ הגמרא שאלה למה בדרשת הפסוקים של **סוכה** לא אומרים שצריך חמש דפנות. **הגמרא מתרצת**: שם, פסוק אחד נצרך לעצם מצוות הישיבה בסוכה, ופסוק נוסף נצרך לדין הסכך, מה שמותיר אותנו עם רמזים לשלוש דפנות בלבד. בנוסף, הלכה למשה מסיני לימדה שהדופן השלישית יכולה להיות אפילו טפח אחד בלבד.

○ הגמרא מקשה ממקרה נוסף: **ביולדת נקבה**, הכתיב הוא "שְׁבַעִים" (70) והקרי הוא "שְׁבַעִים" (14 יום). לפי שיטת הדרשה, היינו צריכים לחשב את הממוצע (לחלק את ההפרש לשניים) ולקבוע שהיא טמאה 42 יום. **הגמרא מתרצת**: שם זה שונה, כי התורה אומרת "כְּנִדְתָּהּ", זה מלמד שהחישוב צריך להיות ביחידות של שבועות (כמו נידה) ולא ימים, ולכן לומדים "שבועיים".

2. הכהן הגדול נתן מהמתנות על המזבח הפנימי ביום הכיפורים בחצי התחתון שלו, הוא כיפר?

מקור חלופי לשיטת בית הלל: ריבוי הפסוקים "וכפר"

הגמרא מביאה מקור אחר, מברייתא, לשיטת **בית הלל** שמתנה אחת מכפרת בחטאת.

○ **המקור מריבוי הכתובים**: התנא לומד את זה מהכפילות של המילה "וּכְפַר" שלוש פעמים בפרשיות החטאת החיצונה (בשעיר נשיא, ובשני סוגי חטאת יחיד). הריבוי הזה בא ללמד שכפרה מושגת גם אם הכהן נתן רק שלוש, שתיים, או אפילו מתנה אחת בלבד.

○ **הצורך בפסוק מיוחד**: הגמרא מסבירה למה צריך פסוק מיוחד ולא ניתן ללמוד את הדין מסברה.

כי מצד אחד ניתן היה להשוות את החטאת (שדמה למעלה) לשאר הקורבנות (שדמם למטה) ולומר שמתנה אחת מספיקה.

לעומת זאת, ניתן היה להשוות חטאת חיצונית לחטאת פנימית (שבה כל המתנות מעכבות) ולומר שכל ארבע המתנות מעכבות. מכיוון שהסברה מובילה לשתי מסקנות סותרות, נדרש פסוק מפורש.

○ הגמרא דנה בפירוט בלימוד הזה:

▪ **הגמרא מקשה**: אולי הפסוק "וּכְפַר" פשוט בא לומר שהקורבן מכפר? **רבא** מתרץ שהפסוק ממשיך "וּנְסַלַח לוֹ", ולכן המילה "וּכְפַר" מיותרת ונלמדת לדין הזה.

▪ **הגמרא מקשה**: אולי הריבוי בא ללמד שאם נתן את המתנות למטה במקום למעלה זה כשר? **הגמרא דוחה** את האפשרות הזו, כי אז "תתבטל תורת ארבע קרנות" (וזה מה

שכתוב בחטאת). הגמרא ממשיכה ומקשה: ואם התורה אמרה שזה יתבטל, אז שיתבטל!

רבא מתרץ שאם הכוונה הייתה להתיר את כל ארבע המתנות למטה, היה צריך ארבעה "וכפר". מכך שנאמרו רק שלושה, לומדים שהם באו למעט את מספר הקרנות הדרושות, ולא לשנות את מקומן.

▪ **הגמרא מקשה:** אם ככה, אולי נאמר שמתנה אחת חייבת להיות למעלה, ושלוש יכולות להיות למטה? **הגמרא דוחה** את זה בכלל "לא מצינו דמים שחציין למעלה וחציין למטה".

▪ **ניסיונות הפרכה ודחייתם:** הגמרא מנסה להפריך את הכלל שחלק למטה וחלק למעלה:

1. **הזאות יום כיפור:** הזאות הדם ביום כיפור ("אחת למעלה וְשִׁבְעָה לְמִטָּה"), אבל הגמרא דוחה את זה כי לא מדובר למעלה ולמטה פיזית, אלא בכיוון היד של הכהן.
2. **מזבח הזהב:** ההזאות על "טִהְרוּ" של מזבח הזהב לכאורה מדובר על אמצע המזבח וחלק למטה וחלק למעלה, אבל הגמרא דוחה את זה כי מדובר על גג המזבח.
3. **שיריים:** שירי הדם למטה אחרי שהזריקות היו למעלה, אבל דוחה את זה כי שיריים לא מעכבים את הכפרה.

המסקנה: הלימוד המקורי מהכפילות של "וְכִפֵּר" נשאר על כנו: הוא בא ללמד שרק מתנה אחת על הקרן מעכבת בחטאת.

3. האם בית שמאי מחמירים כשהם דורשים שתי מתנות בחטאת?

השלכות מחלוקת בית שמאי ובית הלל על דיני התרה ופיגול

רבי אליעזר בן יעקב בברייתא מבהיר את ההשלכות של מחלוקת **בית שמאי ובית הלל**.

- **שיטת בית שמאי:** מכיוון שנדרשות שתי מתנות לכפרה, רק שתי מתנות גם "מתירות" את הבשר לאכילה וגם יכולות "לפגל" את הקורבן (אם נעשו במחשבת פיגול).
- **שיטת בית הלל:** מכיוון שמתנה אחת מספיקה לכפרה, כבר המתנה הראשונה "מתרת" ו"מפגלת".
- **רב אושעיא מקשה:** אם ככה, הדין הזה הוא מקרה של "קולא דבית שמאי וחומרא דבית הלל" (לפי **בית שמאי** קשה יותר לפגל), ולמה הוא לא נכלל ברשימה שבמסכת עדיות?
- **רבא מתרץ** שהמחלוקת לא נסובה על פיגול, אלא על היתר הבשר לאכילה. בהקשר הזה, **בית שמאי** הם המחמירים (דורשים שתי מתנות), ולכן הדין לא נחשב כ"קולא דבית שמאי".

4. טיפת דם עפה מהקרן של המזבח על הבגד של שמעון כהן, הוא חייב לכבס אותו?

מעמדן ההלכתי של שלוש המתנות הנותרות בחטאת

לאור פסיקת **בית הלל** שרק המתנה הראשונה מעכבת, **רבי יוחנן ורב פפא** דנים במעמדן ההלכתי של שלוש המתנות הנותרות, שלא מעכבות אבל עדיין חלק מהמצווה.

- **רבי יוחנן:** אומר ששלוש המתנות הנותרות לא ניתנות בלילה (כי הדם נפסל בשקיעת החמה ואין מעלים אותו לכתחילה), אבל כן ניתנות לאחר מיתת הבעלים (כי הכפרה כבר הושגה). כמו כן, המעלה אותן בחוץ חייב (כי עדיין יש מצווה לתת אותן בפנים).
- **רב פפא** מחלק את הדינים לשתי קטגוריות:
 - **"כתחילתו" (כמו המתנה הראשונה המעכבת):** לענייני זריקה בחוץ (שחייבים עליה), זרות, לילה, כלי שרת, מיקום על הקרן, מתן באצבע, חיוב כיבוס הבגד אם ניתז מהדם, והפיכת הדם בכלי שממנו נתנו על הקרן ל"שיריים" הטעונים שפיכה ליסוד.
 - **"כסופו" (כמו שיריים שלא מעכבים):** לענייני מיתת הבעלים (שלא פוסלת את הדם), היתר הבשר (שלא תלוי בהן), פיגול (שלא חל בהן), וכניסה לפנים להיכל (שלא פוסלת את החטאת, כי רק דם הראוי לכפרה פוסל).
- **ניסיון הוכחה ודחייתו: רב פפא** מנסה להוכיח את הדין לגבי חיוב כיבוס מדיוק במשנה בדף צג לקמן. המשנה אומרת שדם שניתז מן הקרן שכבר הוזה עליה או מן היסוד, לא טעון כיבוס. מכאן מדייק **רב פפא:** "הא מן הראוי לקרן – טעון כיבוס", וגם שלוש המתנות הנותרות ראויות לקרן.
 - הגמרא דוחה את הראיה. היא מראה שאם נמשיך לדייק באותה צורה מאותה המשנה ("שגם מן היסוד לא טעון כיבוס"), נגיע למסקנה אבסורדית שדם שיריים (הראוי ליסוד) טעון כיבוס, בניגוד לפסוק "**אֲשֶׁר יִזֶּה**" (הראוי להזאה), שבא למעט דם שכבר הוזה (כמו שיריים).
 - לכן הגמרא מסבירה **שרב פפא** לא יכול להוכיח מהמשנה הזו, כי היא סוברת כשיטת היחיד של **רבי נחמיה** במשנה בדף קי לקמן, שסובר ששירי הדם שהוקרבו בחוץ – חייבים עליהם, כלומר הוא מחשיב אותם כדם לכל דבר, ולכן הגיוני שלשיטתו הם גם יחייבו כיבוס.

הגמרא מקשה: אולי **רבי נחמיה** החמיר רק לעניין העלאה בחוץ (כמו באיברים ופדרים שהם לא מכפרים, רק בגלל שהם ראויים לעלות על המזבח, כמו שיריים), אבל לא לעניין כיבוס ואז לא ניתן להעמיד את המשנה בדף צג כדעת **רבי נחמיה**?

אבל הגמרא בתחילת הדף הבא מנסה להוכיח מברייטא **שרבי נחמיה** סובר ששירי הדם באמת מחייבים כיבוס.

והגמרא תמשיך לדון בנושא הזה בדף הבא.